

Kielemme käytäntö

Ääntääkö järripeippo jäck, jäck?

Kun kukko kiekuu ranskaksi, se sanoo *coquerico*, englanniksi kukko taas ääntää *cock-a-doodle-do*, saksaksi *kikeriki*, ruotsiksi *kuckeliku* ja venäjäksi *kukareku*. Suomalainen kukko ilmoittaa kuten englantilainenkin sekä nimensä että toimensa: *kukkokiekuu*. Tosiasiassa kukon laulu tietysti on samanlaista joka maassa: nuo erikieliset kuvaukset ovat erilaisia vain, koska kukon äänessä tosiasiassa ei ole yhtään »äännettä», joka täysin vastaisi artikuloitun ihmiskielen ään-teitä, ja tällaiset artikuloitut kuvailut siis ovat aina enemmän tai vähemmän mielivaltaisia. Jos ihminen luopuu kielen ään-teistöstä ja vaivautuu suorastaan matkimaan kukon laulua, hän pääsee paljon lähemmäs sitä kuin yksikään noista kuudesta traditionaal-lisesta äännekuvasta.

Jos kirjoitetussa tekstissä koetetaan kuvata linnunääniä, on tietysti turvauduttava kirjaimiin huolimatta siitä, että ne merkitsevät ihmiskielen ään-teitä. Näin voidaan eri tahoilla tulla hyvinkin erilaisiin tuloksiin. Ei ole mitään ihmettelemistä siinä, että Jussi Seppä teoksessaan *Lintujen äänet* (1922) kuvaa järripeipon ään-telyä *tut, tut — tshirrr, tshirrr* ja Ivar Hortling *Lintukirjassaan* (1936) *sit, sit, sit — dsrr*. Sen sijaan hämmästyy, kun näkee, että järripeippo PAAVO VOIPION toimittaman *Linnut väriku-*

vina -teoksen mukaan ään-telee *jäck, jäck*. Tarkoitetaanko siinä *c*:llä jotakin erityistä peipposkonsonanttia? Selitys on kuitenkin yksinkertaisesti se, että teos on käännetty ruotsista ja että tämä merkintä on kirjain kirjaimelta saatu ruotsalaisesta alkuteoksesta. Ky-seessä on siis vain ruotsin oikeinkirjoi-tus, ja sama äännös olisi suomalaisit-tain kirjoitettuna *jek, jek*. Tämmöistä ruotsalaista ortografiaa tapaa tästä teoksesta runsaasti. Joitakin esimerkkejä: Kun pulmusirrin ääntelyä ku-vataan *kett-ketti-kett*, ei *tt*:llä liene muuta tehtävää kuin osoittaa vokaa-lin lyhyttä, ja sehän ilmenee suo-messa jo yksinäis-*e*:stä. Olisi siis riit-tänyt pelkkä *ket-ket-ket* (vai onko ruot-sissa tarkoitettu *tset*-ääntämystä?). Tukkasotkauroksen äänen sanotaan olevan »viheltävä *kvi*»; tässä olisi ollut paikallaan pitkävokaalinen merkintä *kvii* (*Hortlingilla* on *hoi, hoia*). Ku-hankeittäjän ääni on kuvattu *fi-fy-fyo*. Seppä kuvaa sitä *Lintujen* äänissä: »Tavallisesti se ään-telee hyy-hyo, hyy-hyo, jolloin ensi tavu on pitkä ja jälkimmäinen lyhyt — —.» Merki-tessään tervapääskyn äänen *srii, srii*, *srii* ruotsalainen tekijä kai on tarkoit-tanut samaa, mikä suomeksi kirjoitet-taisiin *srii-ii, srii-ii, srii-ii*. Nyt suoma-laisessa laitoksessa on *srii-srii-srii* (mi-kä kyllä semmoisenaan lienee yhtä mahdollinen kuvaus). Taivaanvuohen

lentoonläh töäänessä *pschät* on ruotsalainen kirjoitusasu säilytetty muuttumattomana. Samoin on räkättiras-taan ääni *tja-tja-tja-tjack* jäänyt »kään-tämättä». Jussi Seppä kuvaa sitä mm. *tsak, tsak-tsak-tsak* tai *tslak-tslak*.

Kaikkialla suomalainen toimittaja ei ole menetellyt näin koneellisesti:

esim. hömötiaisen ääntely on kuvattu *ti-ti-tää-tää-tää* (ruots. *ti-ti-tä-tä-tä*) ja kuovin *kuui-kuui-kuui* (ruots. *kói-kói-kói*). Mutta uutta painosta varten hänen pitäisi tasoittaa linnunäänten kuvaukset kauttaaltaan suomalaisen oikeinkirjoituksen mukaisiksi.

MATTI SADENIEMI